

DN DEBATT

Debattredaktör: Mats Bergstrand, tel: 08-738 12 23, Ingmar Naveus tel: 08-738 12 19, Fax: 08-738 12 05, e: Las senaste månadens DN Debatt på

DN. "Befängat att straffa gamla nazister"

Forskare dömer ut Förintelsekonferensen: Populistiskt och vilseledande att attackera åttioåriga naziförbrytare.

Trots några få kritiska röster var det allmänna omdömet om den nyligen avslutade Förintelsekonferensen överväldigande positivt. Inte ens hedersordföranden Elie Wiesels fråga om varför Sverige inte öppnade sina dörrar för flyende judar under det andra världskriget lyckades rubba den bild av enighet som präglade konferensen.

Wiesels utspel kunde även ses som det nödvändiga (och välavvägda) måttet av kritik, träffande ja, men ändå harmlös, som ger evenemanget trovärdighet, men som inte följs upp i andra anföranden eller behandlas i kommissionernas arbete.

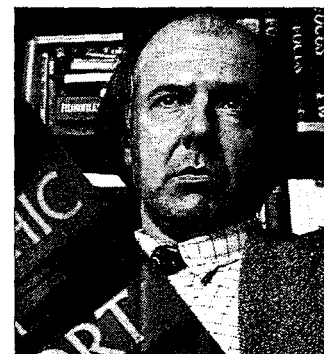
Konferensen undvek helt enkelt de kontroversiella frågorna om Förintelsen; den hölls i en samförståndssanda som riskerar att ta udden av framtida liknande händelser.

En av de tvistefrågor som konferensdeltagarna undvek var under vilka former den för demokratin nödvändiga uppgörelsen med det förlutna bör göras. I en del länder har man tillsatt utredningskommissioner i syfte att skapa klarhet över vad som hände i anknytning till Förintelsen. I många av dessa fall är avsikten att så småningom kunna identifiera de ansvariga och ställa dem inför rätta. Statsminister Persson torgförde en sådan åsikt strax före konferensen. Han fick medhåll av bland andra Lettlands president som i sitt tal förband sig att röja hinder ur vägen för en sådan straffrättslig process.

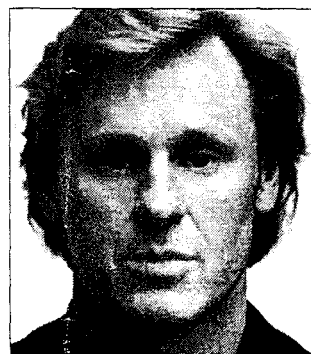
Är det rimligt att straffa brott – må vara aldrig så hemska – som begicks för femtio år sedan? Är det värdigt en demokrati som antingen bestämt sig för att vakna ur sin bekvämlighetssömn att förfölja, lagföra och utsätta åttioåringar för strafflidande? Kan man med fog hävda att de personer man nu skulle vilja straffa faktiskt är samma personer som, i en tid med radikalt andra värderingar, anslöt sig till ett vansinnigt politiskt projekt i ett Europa på gränsen till upplösningstillstånd? Dessa frågor kan inte utan vidare nonchaleras.

Vilka kan då argumenten vara för att straffa gamla nazister? Det är uppenbart att det inte kan handla om att rehabilitera dem. Många av dem har säkert redan ångrat det de gjort. Ur rehabiliteringssynpunkt

I samband med Förintelsekonferensen hörde Göran Persson till dem som krävde att gamla nazister ska identifieras och straffas. Men att tala om dessa gamlingars ondska är både ynkligt och vilseledande. Kravet på straff används för partipolitiska och propagandistiska syften. Att dagens unga nazister skulle avstå från brott för att några åttioåringar bestraffas för sina ungdomssynder är rent önsketänkande. Det skriver kriminologen Anders Rosell och straffrättsfilosofen Claudio Marcello Tamburrini.

Förintelsekonferensen var harmlös och undvek de kontroversiella frågorna, skriver Claudio Marcello Tamburrini och Anders Rosell.

är det helt enkelt kontraproduktivt att straffa den som redan kommit till insikt om det onda han gjorde. Och när det gäller dem som inte ångrar sina ilgärningar har de flesta av dem nättän sådana ålder att en eventuell rehabiliterande påföljd blir meningslös.

Inte heller ter det sig rimligt att straffa gamla nazister i syfte att inkapacitera dem. Till skillnad från nutida högerextremister utgör de inte något hot mot det demokratiska systemet. Många av dem är förmodligen även fysiskt förhindrade från att verka politiskt.

Men är det inte befogat att straffa dem just med hänvisning till den nya högerex-

tremismen? Kan man inte stödja lagföringen av gamla nazister i syfte att avskräcka unga människor från att gå med i nazistiska partier, eller om de ändå gör det, åtminstone från att begå brottsliga gärningar?

Rent allmänt är avskräckningsidén rimlig som straffgrund. Dock förefaller den vara otillräcklig för att stödja straffet av gamla nazister.

Avskräckningseffekten är beroende bland annat av att de potentiella brottslingarna uppfattar omständigheterna under vilka brotten begås som någorlunda lika. Men den påstådda kopplingen mellan gamla och nya nazistiska brott ur avskräck-

ningssynpunkt är svår att underbygga.

Många nynazister tycker till exempel att skälet till att deras föregångare straffats var att de förlorade kriget. Detta gör att de upplever situationen i dag som klart annorlunda än den som rådde för femtio år sedan.

Om rättssystemet ser mellan fingrarna med dagens nazistiska illdåd kommer det med all sannolikhet att resultera i ökat högerextremistiskt våld. Ur det följer det dock inte att det våldet kommer att öka om man låter bli att straffa de gamla nazistiska brotten.

Det är helt enkelt befängat att påstå att till exempel antalet mord kommer att öka om man inte straffar några mordfall som begicks för ett halvt sekel sedan. Dessutom är ideologiskt motiverade förbrytare ofta svåra att avskräcka.

Att unga nazister i dagens Sverige skulle avvähla sig från brott på grund av att några åttioåringar bestraffas för sina ungdomssynder framstår väl närmare betraktande som önsketänkande. Snarare kommer dessa gamla figurer med all sannolikhet att dammas av och bli upphöjda till martyrer av unga högerextremister. Avskräckningsargumentet riskerar att bli självupphävande.

Moralbildning har av några framförts som en rimlig grund för straffåtgärder. Enligt denna teori bör straff syfta till att få individerna att avstå från brott, inte av rädsla för påföljden, utan till följd av moraliska överväganden. Genom att straffa gamla nazister kunde man då hoppas på att skapa en känsla av avsky för sådana brott, kanske inte hos unga nazister, men åtminstone hos allmänheten.

I straffdebatten brukar denna tanke formuleras med slagordet att "samhället måste markera att det finns vissa beteenden som det inte kan tolerera". Behovet av att statuera exempel låter dock suspekt när man låtit mer än femtio år passera efter brottstillfället. Inte ens motiveringen att straffet skulle ha symbolvärde för offren eller deras anhängare väger tungt i sammanhanget. Samhället kan faktiskt ta avstånd från klandervärd, brottsligt beteende på andra sätt än genom straffåtgärder.

I det avseendet tjänas demokratiens sak mer av en enda ångerfull farbror som gör of-

fentlig avbön från sina förra ilgärningar än av hundratals fällande domar. För att uppnå en sådan effekt krävs det dock att vi avstår från att hota gamla nazister med straff: vem kan tro på omvändelser framkallade under straffhot? Preventionsskäl kan därför inte rättfärdiga straffet av gamla nazistiska brott.

När vi väl skalat bort de vanliga brottsförebbyggande skälen för straff återstår det bara hämnd som den enda tänkbara drivkraften bakom kravet att straffa gamla nazister. Det är förstärkt. Det är ju hemska brott de gjort sig skyldiga till. Men det rättfärdigar inte att vi ger utlopp för hämndlystnad. I en demokrati bör gamla brott anses vara preskriberade, framför allt när deras beivrande inte uppfyller någon funktion i dagens läge.

Att upphöja hämndbegär till princip för straffpolitiken är ovärdigt en demokrati. Den ståndpunkten är i och för sig inte kontroversiell. Även de som driver kravet på att straffa gamla nazister tar i andra sammanhang avstånd från att låta hämndbegäret bli vägledande i rättssystemet. Varför vill de då straffa gamla nazister? Det finns ett vedertaget psykologiskt svar på denna fråga.

Latent hos oss människor finns ett starkt behov av att inte kännas vid våra mest obehagliga drag. Dem projicerar vi hellre på andra, snarare än att erkänna, för oss själva och för vår omgivning, att vi är ofullkomliga och, om vi blir tillräckligt pressade, i stånd att utföra de värsta handlingar. Vi behöver därför "demoner", bärare av allt det onda vi förnekar hos oss själva, att klandra och hata.

Gamla krigsförbrytare uppfyller uppenbarligen denna funktion. Det visades inte minst under Förintelsekonferensen, där många talare, i en uppvisning av metafysisk ådra, pratade om "ondska" för att referera till nazismens ilgärningar.

Hotet mot våra demokratier härstammar dock inte från någon svärgripbar själslig egenskap, utan från vår dagliga avoghet mot dem som inte ser ut som vi, mot allt som är främmande. Det var dessa åttioåringar som ledde till att Sverige vände judarna ryggen under kriget, till att invandrare nu diskrimineras, och som i dagarna förde Jörg Haider till

makten i Österrike. framstår därför inte utan också som i allseledande.

Kanske kan dem hjälpa oss att förstå varna ser att dessa gamla

Men varför skulle villig att gå dessa krav hindra att Förintelsen menten ovan är riktiga snarare upplysning och (därbland straff) riktiga gerextremistiska förbuds aktörer tar föga i händer.

Svaret bör rimligen behov av att framstå. Nazismens framman 30-talet, bottnar bland nas oförmåga att lösa och sociala problem. I stort antal medborgare lättare kan vävas av. Denna maktlöshet för tiskt håll ofta döjja ge märksamheten till fr konsensus i samhället.

Att ställa sig i spekt ra kravet att straff skänker politikerna att åtminstone ge sk det politiska initiativ hör dock inte he Gamla förbrytare a del för partipolitiska syften.

Förintelsen berör ma Den har som sådan en de potential. Prestesl vända den för politiska

Om politikerna är vilja stödja demokr zismen borde de över ra sociala aktörer, s maktpolitiska intres visso ge kampanjen högre grad av troväri Och det skulle säk re tidlösa Förintels